Glagolske vrste i razredi u suvremenim hrvatskim gramatikama

Matić, Mateja

Undergraduate thesis / Završni rad

2015

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:142:669791

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-28**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek

zir.nsk.hr

SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku
Filozofski fakultet
Odsjek za hrvatski jezik i književnost

Mateja Matić

Glagolske vrste i razredi u suvremenim hrvatskim gramatikama

Završni rad

Mentorica: prof. dr. sc. Sanda Ham

Osijek, 2015.

Sadržaj

Uvod.....1

Glagolske vrste i razredi u Silić-Pranjkovićevoj Hrvatskoj gramatici.....2

Glagolske vrste i razredi u Hrvatskoj gramatici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje.....7

Glagolske vrste i razredi u Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika 11

Usporedba triju podjela glagola na vrste i razrede.....15

Zaključak.....17

Literatura.....18

Uvod

U radu će biti riječi o podjeli glagola na glagolske vrste i razrede. Na temelju literature, tj. triju suvremenih hrvatskih gramatika prikazat će se i usporediti pripadnost glagola pojedinim vrstama i razredima. Zbog različitosti njihove infinitivne i prezentske osnove i radi lakšeg određivanja svakog oblika glagola, svi se glagoli dijele na vrste, a vrste na razrede. Istoj skupini pripadaju glagoli koji dijele neke zajedničke osobine, prvenstveno oni glagoli s jednakim infinitivnim završetkom i istim načinom tvorbe prezenta i ostalih oblika. Pojedine podjele navode i obilježja koja svaka glagolska kategorija ima kao što su infinitivni i prezentski završetak, tematski sufiks ili glagolski sufiks, odnosno glasove ispred infinitivnih i prezentskih nastavaka. Sve nabrojano bit će navedeno i razdvojeno u tablicama, a objasnit će se i gramatičko pojmovlje i nazivlje u glagola.

Glagolske vrste i razredi
u Silić-Pranjkovićevoj Hrvatskoj gramatici

U Silić-Pranjković *Gramatici hrvatskoga jezika* (2005.) razlikuje se šest glagolskih vrsta[1] od kojih se svaka još dijeli na razrede[2]. Prva vrsta ima osamnaest, druga jedan razred, treća tri razreda, četvrta tri, a peta i šesta vrsta po dva razreda. Svaki se glagolski oblik prepoznaje po sufiksalnom morfemu[3] svoje osnove, a osnova može biti i alternirana[4]. Radi lakše preglednosti podjela glagolskih vrsta na razrede prikazana je u tablicama ispod kojih će doći i objašnjenje podjele.

Tablica 1. Podjela prve vrste na osamnaest razreda[5]

	Infinitivna osnova	Prezentska osnova	Infinitiv	Prezent
Prva vrsta	Korijen + sufiksalni morfem -Ø -	Korijen + sufiksalni morfem –e-		1.osoba jednine i 3.osoba množine
Prvi razred	-ved- Ø-	-ved-e- // -ved- Ø	(do)vesti	dovedem, dovedu
	-vez- Ø	-vez-e- // -vez- Ø-	(do)vesti	dovezem, dovezu
	-plet- Ø-	-plet-e-// -plet- Ø-	plesti	pletem, pletu
	-griz- Ø-	-griz-e-//-griz- Ø-	gristi	grizem, grizu
	-greb- Ø-	-greb-e-//-greb-Ø-	grepsti	grebem, grebu
Drugi razred	-že- Ø-	-žm-e-// -žm- Ø-	žeti	žmem, žmu
	-če- Ø-	-čn-e-// -čn- Ø-	(po)četi	počnem, počnu

[1] Glagolska vrsta – skupina glagola kojoj pripadaju glagoli s jednakim infinitivnim završetkom i istim načinom tvorbe prezenta i ostalih oblika

[2] Glagolski razred – podvrsta; glagolske vrste dijele se i na razrede kojima pripadaju glagoli sa zajedničkim obilježjima (npr. zajednički morf uz prezentske nastavke)

[3] Sufiksalni morfem, sufiks – „jasno određen tvorbeni format jer ima nekoliko izrazitih obilježja: 1. u sastavu riječi ima stalno mjesto: završetak riječi, 2. nikada se dolazi kao osnova, 3. nikada ne dolazi u samostalnoj upotrebi, 4. ne može tvoriti semantičku jezgru riječi, već je samo modifikator značenja osnove.“ (Babić 2002.: 38.) „Tvorbeno obilježje jednica jer je na jezičkoj razini ostvaren uvijek kao nedjeljivo svojstvo tvorbenog i obličnog nastavka“. (Babić 2002.: 42.)

[4] Osnova – „dio riječi koji nosi leksičko značenje.“ (E. Barić i ostali 2005.: 98.) Alternacija osnove je promjena osnove uvjetovana glasovnim promjenama.

[5] Usp. Pranjković, Ivo; Silić, Josip, 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika,* Školska knjiga, Zagreb. str. 46. – 48.

	-že- Ø-	-žanj-e-//-žanj-Ø-	žeti	žanjem, žanju
Treći razred	-le- Ø-	-kun-e-//-kun- Ø-	kleti	kunem,kunu
Četvrti razred	-sla- Ø-	-šalj-e-//-šalj- Ø-	slati	šaljem, šalju
	-la- Ø-	-olj-e-//-olj- Ø-	klati	koljem,kolju
	-zva- Ø-	-zov-e-// -zov- Ø-	zvati	zovem, zovu
	-ra- Ø-	-er-e-// -er- Ø-	brati	berem, beru
Peti razred	-r- Ø-	-ar-e-//- ar- Ø-	trti	tarem, taru
Šesti razred	-lje- Ø-	-elje-e-//-elj- Ø-	mljeti	meljem, melju
Sedmi razred	-drije- Ø-	-dr-e-//-dr- Ø-	(pro)drijeti	prodrem, prodru
Osmi razred	-nije- Ø-	-nes-e-//-nes- Ø-	(do)nijeti	donesem, donesu
Deveti razred	-smje- Ø-	-smij-e-//-smij-Ø-	smjeti	smijem,smiju
Deseti razred	-pi- Ø-	-pij-e-//-pij- Ø-	piti	pijem,piju
	-ču- Ø-	-čuj-e-//-čuj- Ø-	čuti	čujem, čuju
Jedanaesti razred	-mog- Ø-	-mož-e-//-mog-Ø-	moći	mogu,mogu
	-rek- Ø-	-reč-e-//-rek- Ø-	reći	rečem, reku
	-vrh- Ø-	-vrš-e-//-vrh- Ø-	vrći	vršem, vrhu
Dvanaesti razred	-su- Ø-	-sp-e-//-sp- Ø-	(po)suti	pospem,pospu
Trinaesti razred	-sta- Ø-	-sta-n-e-//-stan-n- Ø-	stati	stanem, stanu
	-mog- Ø-	mog-n-e-//-mog-n- Ø-	(po)moći	(po)mognem, (po)mognu
	-rek- Ø-	-rek-n-e-// -rek-n-Ø-	(po)reći	poreknem, poreknu
Četrnaesti razred	-da- Ø-	-da-d-e-//-da-d Ø-	dati	dadem, dadu
Petnaesti razred	-da- Ø-	-da-dn-e-//-da-dn- Ø-	dati	dadnem, dadnu
	-htje- Ø-	-htje-dn-e-//-htje-dn- Ø-	htjeti	htjednem, htjednu
Šesnaesti razred	-id- Ø-	-id-e-// -id- Ø-	ići	idem, idu
Sedamnaesti razred	-id- Ø-	-(i)đ-e-//-(i)đ- Ø-	naići/ naći	naiđem/nađem naiđu/nađu
Osamnaesti razred	-zre- Ø-	-zr-e-//-zr- Ø-	zreti	zrem, zru

Glagolima prve vrste infinitivna osnova[6] završava sufiksalnim morfemom *-Ø-* , prezentska osnova[7] sufiksalnim morfemom *-e-*, a umetci[8] *n, d, dn* posreduju između korijenskog[9] i sufiksalnog morfema. Dolazi do alternacija*: s* alternira sa *d:* inf. *krasti, kras- // krad-*; s alternira sa *t:* inf. *plesti, ples- //plet-; s* alternira sa *z:* inf. *gristi, gris- // -griz-; ps* alternira sa *b*: inf. *grepsti, greps- // greb-*. Prezentske osnove *-ved-e-, -plet-e-, -griz-e-, -greb-e-* u prvom licu jedinine i svim ostalim licima jednine i množine alterniraju s prezentskim osnovama*: -ved-Ø-, plet-Ø-, griz-Ø-, greb-Ø-.*[10]

Druga vrsta	korijen + sufiks -nu-	Korijen + sufiks -ne-//-nu-	Infinitiv	1.osoba jednine i 3.osoba množine
	-to-nu-	-to-ne-// -to-n*Ø*-	tonuti	tonem, tonu
Treća vrsta	Kor. + suf. -a- / Kor. + suf. -va- / Kor. + suf. –ja-	Kor. + suf. -je-		
prvi razred	-glod-a-	-glođ-e-//-glođ-*Ø*-	glodati	glođem, glođu
	-met-a	-meć-e-//-meć-*Ø*-	metati	mećem, meću
	-vag-a	-važ-e-//-važ-*Ø*-	vagati	važem, važu
	-skak-a	-skač-e-//-skač-*Ø*-	skakati	skačem, skaču
	-mic-a	-mič-e-//-mič-*Ø*-	micati	mičem, miču
	-mah-a	-maš-e-//-maš-*Ø*-	mahati	mašem, mašu
	-vez-a	-vež-e-//-vež-*Ø*-	vezati	vežem, vežu
	-pis-a	-piš-e-//-piš-*Ø*-	pisati	pišem, pišu
	-zob-a	-zoblj-e-//-zoblj-*Ø*-	zobati	zobljem, zoblju
	-kap-a	-kaplj-e-//-kaplj-*Ø*-	kapati	kapljem, kaplju
	-hram-a	-hramlj-e-//-hramlj-*Ø*-	hramati	hramljem, hramlju

[6] Infinitivna osnova – „infinitivna osnova većine glagola dobije se odbacivanjem infinitivnog nastavka –ti, npr. ako se obliku vidjeti odbaci –ti, ostaje osnova vidje-." (E. Barić i ostali 2005. : 234.) „Nju čine korijenski i sufiksalni morfem." (Silić, Pranjković 2007. : 59.)

[7] Prezentska osnova – „prezentska osnova većine glagola dobiva se tako da se odbaci nastavak u trećem licu množine prezenta: tuk- u, vid- e, vikn- u. (E. Barić i ostali 2005.: 234.) „Prezentsku osnovu čine korijenski i sufiksalni morfem." (Silić, Pranjković 2007.: 59.)

[8] Umetak – „umetak (infiks) je morfem koji se umeće ispred nastavka." (E. Barić i ostali 2005.: 97.)

[9] Korijenski morfem – „sadrži leksičko značenje riječi. Korijenski morfem naziva se i leksički." (E. Barić i ostali 2005.: 97.)

[10] Usp. Pranjković, Ivo; Silić, Josip, 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb. str. 42. – 43.

	-ziv-a	-zivlj-e-//-zivlj-*Ø*-	(po)zivati	pozivljem, pozivlju
	-isk-a	-išt-e-/-išć-e-//-išt-*Ø*-/-*išć*-*Ø*-	iskati	ištem/išćem, ištu/išću
Drugi razred	-pljuv-a	-plju-je-//-plju-j*Ø*-	pljuvati	pljujem, pljuju
Treći razred	-gri-ja	-gri-je-//-grij-*Ø*-	grijati	grijem, griju
Četvrta vrsta	Kor. + suf. -i- / Kor. + suf. –je- / Kor. + suf. -a-	Kor. + suf. -i-		
Prvi razred	-rad-i	-rad-i-//-rad-*Ø*-	raditi	radim, rade
Drugi razred	-vid-je-	-vid-i-// -vid-*Ø*-	vidjeti	vidim, vide
Treći razred	-bjež-a-	-bjež-i-//-bjež-*Ø*-	bježati	bježim, bježe
Peta vrsta	Kor. + suf. –a-	Kor. + suf. –a-		
Prvi razred	-kop-a		kopati	kopam, kopaju
Drugi razred	-uč-ava-	-uč-ava-//-uč-ava-j-*Ø*-	(pro)uč-avati	proučavam, proučavaju
Šesta vrsta	Kor. + suf. –ov/a-//-ev/a-	Kor. + suf. –u/je		
Prvi razred	-kup-ov/a- -bič-ev/a-	-kup-u/je-//-kup-u/j-*Ø*-	kupovati	kupujem, kupuju
Drugi razred	-manj-iv/a-	-manj-u/je-//-manj-u/j-*Ø*-	(s)manjivati	smanjujem, smanjuju

Druga vrsta ima samo jedan razred, infinitivna osnova glagola završava sufiksalnim morfemom *nu*, a prezentska osnova sufiksalnim morfemom *e*. Umetak *n* nalazi se između prezentskog sufiksalnog morfema *e* i korijenskog morfema. U trećoj vrsti infinitivna osnova glagola završava sufiksalnim morfemom *a* i njegovim inačicama *-va-* i *-ja-*. Prezentska osnova završava sufiksalnim morfemom *-je-*. Do jotacije dolazi kada se suglasnici korijenskoga morfema *d, t, g, k, c, h, z, s, b, p, m, v i sk* iz sufiksalnoga morfema nađu ispred *-je-*. Infinitivna osnova glagola koji pripadaju četvrtoj vrsti završava sufiksalnim morfemom -

i-, *-je-*, *-a-*, a prezentska osnova glagola sufiksalnim morfemom *-i-*. Korijenski morfem koji se nalazi ispred sufiksalnog morfema *-a-* završava na *č, ž, št i žd*. Peta vrsta dijeli se na dva razreda jer se ispred sufiksalnih morfema *-a-* i *–a-* u nekih glagola pojavljuje -av. Glagolima koji pripadaju šestoj vrsti infinitivna osnova završava sufiksalnim morfemima *–ova-*//*-eva-* i *-iva-*, a prezentska osnova sufiksalnim morfemom *-je-*. [11]

Umjesto posebne skupine nepravilnih glagola u gramatici se napominje da se glagoli *dati* (u oblicima tipa *dam*) i *spati* „nalaze izvan postojećih modela vrsta i njihovih razreda". (Silić-Pranjković 2005.: 45.) Podjela se zasniva na tezi da svaki oblik ima svoju osnovu, a infinitivna i prezentska osnova su polazišne. Prva je vrsta netematskih (nultih) glagola[12], a ostale su tematske. Prve tri vrste imaju tematsko *-e* u prezentu, četvrta vrsta tematsko *-i*, peta vrsta ima tematsko *-a*, a šesta vrsta opet ima *-e*. Umjesto o tematskom vokalu (sufiksu), Silić i Pranjković govore o sufiksalnom morfemu po kojemu se prepoznaje pojedinačni glagolski oblik. Za prezent to su: *a*, *e*, *je* i *i*.

[11] Usp. Pranjković, Ivo; Silić, Josip, 2007. *Gramatika hrvatskoga jezika*, Školska knjiga, Zagreb. str. 42. – 45.

[12] Netematski glagoli, nulti glagoli, netematske vrste - nemaju izraženoga tematskoga vokala ispred završnoga -ti, odnosno u takvih glagola taj je sufiks nulti (ø). Suprotno tome, tematski glagoli imaju vokal ispred završnog –ti.

Glagolske vrste i razredi
u Hrvatskoj gramatici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje

U Gramatici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (E. Barić i ostali, 2005.) glagoli su podijeljeni u šest vrsta, a prva, treća i peta vrsta dijele se i na razrede. Parne vrste nemaju razrede, a u prvom razredu prve vrste infinitivna i prezentska osnova su jednake i završavaju na t ili d. Infinitiv glagola završava na -*sti*. U prvom razredu nalaze se sljedeći glagoli: *bosti, cvasti, jesti, krasti, mesti, presti, rasti, sjesti, sresti*, glagoli s korijenom *ved*, npr. *dovesti* (prva osoba jednine prezenta glasi *dovedem*) te složenice od navedenih glagola. U drugom razredu nalaze se glagoli čija prezentska i infinitivna osnova završavaju na *s* i *z*, infinitiv završava na -*sti*. U trećem razredu prezentska i infinitivna osnova glagola završava na *b* i *p*, u četvrtom razredu na *k, g, h*. U petom razredu infinitivna osnova završava na *e* i *u*, a prezentska na *n* i *m*. Glagoli šestog razreda u prezentskoj osnovi imaju korijenske morfe na *r* i *lj*, a u infinitivnoj na *rije*/*re*. U sedmom razredu prezentska i infinitivna osnova su jednake i završavaju na *i, u, je/i*.

Tablica 2. Podjela glagola prve vrste u sedam razreda

Infinitivna i prezentska osnova	Glagol u infinitivu	1. osoba prezenta jednine
Prva vrsta prvi razred inf.osnova = prez.osnova inf. osnova + nastavak –ti	bosti, cvasti, jesti, krasti, mesti, presti, rasti, sjesti, sresti, glagoli s korijenom ved + složenice od navedenih glagola	bodem, cvatem, jedem, kradem, metem, predem, rastem, sjednem, sretnem, dovedem
drugi razred infinitivni završetak –sti, prez. i inf. osnova završavaju na *s* i *z*	gristi, musti, nesti, pasti i pasti, vesti, glagoli s korijenom vez i zastarijeli glagoli s korijenom ljez, dovesti, izvesti + složenice od glagola	grizem, muzem, nesem, pasem, vezem, dovezem, izvezem
treći razred osnova glagola završava na *p* / *b*	crpsti, dupsti, grepsti, tepsti se, zepsti + složenice	crpem, dubem, grebem, tepem se, zebem

četvrti razred gl. osnova završava na *k, g, h*	peći, sjeći, strići, vući...	pečem, sječem, strižem, vučem…
peti razred inf. osnova završava na *e* ili *u,* prezentska osnova na *n* ili *m*	kleti, žeti, oteti, uzeti, naduti, glagoli s korijenom če/čn; početi, načeti, itd., s korijenom pe/pn; napeti, zapeti + glagoli složenih od njih	kunem, žmem, otmem, uzmem, nadmem, načnem, počnem, napnem, zapnem
šesti razred prez.osnova ima korijenski morf *r* ili *lj*, a infinitivna završava na *rije* ili *re*	drijeti, klati, mljeti, mrijeti, strijeti, trti, zreti, ždrijeti, glag.s korijenom prije/ pr + tvorenice	drem, koljem, meljem, mrijem, strem, trem i tarem, zrem, ždrem
sedmi razred inf.osnova = prez.osnova, završavaju na *i, u, je/i*	biti, gnjuti, kriti, liti, muti, piti, šiti, vapiti, viti + složenice	jesam, bijem, gnjujem, krijem, lijem, mijem, pijem, šijem, vapijem/vapim, vijem

Glagoli s morfom[13] *nu (-nuti)* u infinitivoj i *n* u prezentskoj osnovi čine drugu vrstu. To su glagoli *dignuti, tonuti, vikati, venuti*…, premda mnogi glagoli mogu imati jedne oblike po drugoj vrsti, a druge po četvrtom razredu prve vrste. Provodi se i alternacija *n/nj* u imperfektu, primjer: *to-nu-ti – to-n-em – to-nj-ah*.

Treća vrsta se dijeli na dva razreda. Infinitiv završava na *–eti* ili *–ati*, a prezentski nastavci[14] imaju morf *i* (*-im*…) Prvom razredu treće vrste pripadaju glagoli na *–eti* s morfom *je* i glagoli s osnovom na *lje, nje, re*. U prezentskoj osnovi dolazi do alternacije *lj/l, nj/n*. Drugom razredu pripadaju glagoli s morfom *a*, čija osnova završava palatalima *č, ž, j* i skupovima *št, žd*. U prezentu imaju nastavke s alomorfom *–i-*. U četvrtu vrstu ubrajamo glagole čija infinitivna osnova ima morf *i*, a infinitiv završava na *–iti*. Prezentska osnova je jotirana u imperfektu i pridjevu trpnom: *nošah – nošen – nosim*. Autori *Hrvatske gramatike* navode kako glagoli s prezentskom osnovom na *oj* mogu imati dvostruke oblike u imperativu: s nastavcima *–i, -imo, -ite* i s nastavcima *-Ø-, -mo, -te*.

[13] Morf – „izraz morfema.“ (E. Barić i ostali 2005.: 96.) „Glasovni sastav morfema (izrazna razina morfema) naziva se morf.“ (Babić 2002.: 605)

[14] Prezentski nastavci – „nastavci za tvorbu prezenta, „-m (za prvo lice jednine), -š (za drugo lice jednine), -Ø (za treće lice jednine), -mo (za prvo lice množine), -te (za drugo lice množine), -e ili –u (za treće lice množine)“ (Silić, Pranjković 2007.: 59.)

Tablica 3. Podjela glagola druge, treće i četvrte vrste

Infinitivna i prezentska osnova	Glagol u infinitivu	Prva osoba jedine prezenta
Druga vrsta inf. = korijen + -nu + ti prez. = korijen + n + nastavci za prezent	dignuti, tonuti, venuti	dignem, viknem, venem
Treća vrsta Prvi razred inf. završava na –eti, osnova na *–lje, -nje, -re*	željeti, vidjeti, bdjeti, živjeti, letjeti, preletjeti…	želim, vidim, bdim letim, preletim…
Drugi razred Glagoli s morfom *a,* osnova završava na *č, ž, j, št, žd*	čučati, držati, pljuštati, zviždati, bježati, ležati	čučim, držim, pljuštim, zviždim, bježim, ležim
Četvrta vrsta Morf *i* u infinitivnoj i prezentskoj osnovi	voziti, moliti, ploviti, trošiti, platiti, tumačiti, zabaciti,	vozim, molim, plovim, trošim, platim, tumačim, zabacim

U petu vrstu ubrajamo glagole kojima infinitivna osnova ima morf *a,* infinitiv na *–ati,* osim onih glagola koji u prezentu imaju nastavke s morfom *i* (vidi Tablica 3., drugi razred treće vrste). Prema tvorbi prezenta glagoli pete vrste dijele se u četiri razreda. Prvom razredu pripadaju glagoli koji uz prezentske nastavke imaju morf *a,* a u njemu se nalaze i glagoli na *–ijevati* koji su nastali sufiksom *–va-*, a infinitiv završava na *–ti*. Drugom razredu pripadaju glagoli s morfom *e* u prezentskim nastavcima i čija je osnova jotirana u prezentu, imperativu i prilogu sadašnjem, npr. *lagati – lažem, zobati – zobljem, micati – mičem, glodati – glođem*, itd. Također se navodi kako se neki glagoli sprežu se i po prvom i drugom razredu: *gibati – gibam i gibljem, pljeskati – pljeskam – plješćem* i dr.[15] Glagoli trećeg razreda dijele se u dvije skupine; prvu skupinu čine glagoli: *derati, (h)rvati se, orati, revati, žderati* i njihove složenice, a u drugoj skupini se nalaze glagoli kojima „korijenski alomorf u infinitivnoj

[15] Usp. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 2005. Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb. str. 265.

osnovi ima dva suglasnika, a alomorfu u prezentskoj je osnova proširena samoglasnikom među njima.“ (E. Barić i ostali 2005.: 266.)

Četvrtom razredu pripadaju glagoli s infiksima *–j(a)* i *-v(a*) u infinitivnoj osnovi, stoga infinitiv završava na *–jati, -vati*. Nema sufiksa u prezentskoj osnovi, nastavci uz nju počinju s *j*, npr. *si-ja-ti – si-jem*. Glagoli koji tvore infinitivnu osnovu morfima *ova, eva, iva*, a prezentsku morfom *u* pripadaju glagolima šeste vrste. Neki glagoli na *–ivati* pripadaju glagolima pete vrste.

Tablica 4. Podjela glagola pete i šeste vrste

Infinitivna i prezentska osnova	Infinitiv	Prva osoba jednine prezenta
Peta vrsta Prvi razred u prez. morf *a*, infinitiv na *-ti*	pitati, darivati, osnivati, znati, spašavati, igrati, komadati, kuhati, jačati, plivati	pitam, darivam, osnivam, znam, spašavam, igram, komadam, kuham, jačam, plivam
Drugi razred u prez. morf *e*, infinitiv na *-ti*	lagati, dihati, zobati, pisati, nizati, kazati, mazati, mažem	lažem, dišem, zobljem, pišem, nižem, kažem,
Treći razred inf. na *–ti*, u prez. morf *e*	prati, slati, brati, zvati	perem, šaljem, berem, zovem
Četvrti razred infiksi *–j*(*a*) –i- *v*(*a*) u infinitivnoj osnovi	sijati, kljuvati, poznavati, grijati, smijati se	sijem, kljujem, poznajem, grijem, smijem se
Šesta vrsta Inf. osnova ima morfe *ova, eva, iva*, a prezentska morf *u*	trgovati, kovati, vjerovati, razlikovati, doručkovati, napredovati	trgujem, kujem, vjerujem, razlikujem, psujem, doručkovati, napredovati

Glagol *ići* i glagol *biti* imaju čak četiri različite osnove: *i-, id-, iš-, iđ-*, glagol biti: *bi-, jes-, s-, bud-* uz neke osobitosti u sprezanju. Prezent glagola *spati* glasi: *spim*, *spiš*, *spi*, *spimo*, *spite*, *spe*.

Glagolske vrste i razredi
u Glasovima i oblicima hrvatskoga književnoga jezika

Glagoli su podijeljeni prema infinitivnom završetku i tvorbi prezenta u šest vrsta. Prva vrsta dijeli se i na razrede, točnije njih sedam, a peta vrsta u još četiri razreda. Glagoli koji pripadaju prvoj vrsti prezentsku osnovu dobivaju po posebnim pravilima, a ostale glagolske vrste po općim pravilima. U prvu vrstu idu svi glagoli koji završavaju na *–sti* i *–ći*, glagoli *izuti, uzdati se, sazdati se, obuzeti, uzeti, izumjeti, razumjeti, sporazumjeti se, dobiti, snebiti se*, i svi ostali glagoli koji neprefigirani[16] u infinitivu imaju dva sloga. Prvoj vrsti pripadaju i prefigirani glagoli s dvosložnim osnovama koje se ne upotrebljavaju samostalno, nego samo s prefiksima. Prva vrsta, koja se još naziva i korijenska, broji oko 150 glagola.[17]

Prema infinitivnom završetku glagoli prve vrste podijeljeni su u sedam razreda. U prvi razred idu glagoli koji u infinitivu završavaju na otvornik uz *-sti* ili *–nijeti*. Infinitivna i prezentska osnova glagola na *–nijeti* završava na *d, t, s, z*. Drugom razredu pripadaju glagoli koji završavaju na zatvornik uz *-sti*, uglavnom je to *-psti*, a trećem razredu pripadaju glagoli koji završavaju na *–ći*. Infinitivi glagola *crći, mrći, mući, trći* danas su zastarjeli, a umjesto njih se upotrebljavaju infinitivi glagola sa *–nuti*: *crknuti, mrknuti, muknuti, trgnuti*. U četvrti razred idu glagoli koji ispred *–eti, -ijeti i –ti* imaju glas *r* sa zatvornikom ispred njega, a infinitivna i prezentska osnova dobivaju se prema općim pravilima, tj. odbacivanjem završetaka. Petom razredu pripadaju glagoli sa završetkom na *–uti*, izuzev one na *–nuti*, i oni na *–eti* ili *–jeti* iza ostalih glasova osim *r*. Šestom razredu pripadaju dvosložni neprefigirani glagoli koji završavaju na *–iti* i njihove složenice.[18]

Prezentska osnova glagola dobije se dodavanjem *j* na osnovni slog, a infinitivna osnova glagola po općem pravilu. U sedmi razred ubrajamo glagole koji neprefigirani imaju dva sloga, a završavaju na *–ati*. Različite su prezentske osnove, a tako i tvorba prezenta.

[16] Neprefigirani i prefigirani glagoli – svršeni i nesvršeni glagoli, prefiksacijom svršeni glagol ostaje svršen, a nesvršeni glagol postaje svršen. „Nesvršeni glagoli s prefiksom nisu prefigirani, nego su nastali posebnom tvorbom nesvršenih glagola od svršenih.“ (Babić 2002.: 537.)

[17] Usp. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb. str. 513.

[18] Usp. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, 2007. *Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika*, Globus, Zagreb. str. 515. - 518.

Tablica 5. Podjela prve vrste na sedam razreda

Prva vrsta	Inf. osnova	Prez. Osnova	Infinitiv glagola	1.osoba jednine prezenta
Prvi razred	Kor. + otvornik+ sti/-nijeti	Kor. (+ (n)) + d/t/s/z + -em,-eš...	bosti, krasti, donijeti	bodem, kradem, donesem
Drugi razred	Kor. + zatvornik(p) + sti	Kor.+ b/p + -em, -eš, -e	dupsti, zepstim grepsti, crpsti	dubem, zebem, grevem, crpem
Treći razred	Kor.+ k/g/d/đ	Kor.+ k/g (+ proširak n) /d/đ	obući, sjeći, peći, tući, teći, leći	obučem, sječem, pečem, tučem, tečem, legnem
Četvrti razred	Kor. + zatvornik + r + -eti, - ijeti, - ti	Kor.+ zatvornik + r + -en, -eš, -e…	drijeti, umrijeti, strijeti	drem, umrem, strem
Peti razred	Kor. + -uti/ -eti/ - jeti	Prezentska osnova dobiva se različito (vidi u tekstu ispod tablice)	naduti, oteti, sažeti, uzeti, zapeti, čuti, smjeti, bdjeti,	nadmem, otmem, sažmem, uzmem, zapnem, čujem, smijem. Bdim
Šesti razred	Kor. + i (+ -ti)	Kor. + j + -em, -eš, -e…	kriti, šiti, dobiti, biti	krijem, šijem, dobijem, bijem
Sedmi razred	Kor. + a (+ -ti)	Prezentske osnove su različite (vidi u tekstu ispod tablice)	dati, sjati, tkati, spati, brati, prati	da, sjam, tkam, spim, berem, perem

U petom i sedmom razredu prve vrste prezentska osnova glagola dobiva se različito, ali svi glagoli dobivaju nastavke *–em, -eš, -e*…, osim djelomično glagola bdjeti i htjeti. U petom razredu prezentske osnove glagola: *čuti, izuti, obuti, bdjeti, smjeti, spjeti, umjeti, izumjeti, razumjeti, sporazumjeti*, i njihovih složenica, završavaju na *j* (*čujem, izujem, bdijem*…). U *Gramatici* se navodi kako glagol *bdjeti* osim oblika *bdijem* može imati i oblik *bdim, bdiš, bdi*, gdje je prezentska osnova glagola *bd-*, a na nju dolaze nastavci za prezent. Prezentske osnove glagola *kleti, mljeti, žeti, -suti, glase: kun- em, melj- em, žanj- em, -sp- em.*[19] U sedmom

[19] Usp. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, 2007. Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Globus, Zagreb. str. 519.

razredu glagoli *znati* i *dati* mogu imati i proširenu prezentsku osnovu *dad-* i *znad-*. Glagol *spati* ima prezent: *spim, spiš, spi*…, a glagoli *brati, prati, klati, slati, zvati, stati* na posebnu prezentsku osnovu dobivaju nastavke *–em, -eš*… pa tako glase: *berem, perem, koljem, šaljem, zovem, stanem.* [20]

Tablica 6. Podjela glagola druge, treće, četvrte, pete i šeste vrste

Vrsta i razred	Inf. osnova	Prez. Osnova	Infinitiv	Prva osoba jednine prezenta
Druga vrsta	Kor. + -nu + -ti	Kor. + n (+ -em, -eš, -e..)	zinuti	Zinem
Treća vrsta	Kor. + -jeti, -ljeti, -njeti	Kor. + d/n/l (+ -im, -iš, -i…)	vidjeti, voljeti, odoljeti, željeti	vidim, volim, odolim, želim
Četvrta vrsta	Kor. + -i + -ti	Kor. + zatv. + -im, -iš, -i…	vapiti, slomiti	vapim, slomim
Peta vrsta	Kor. + -a + -ti	Kor. + -uj-	kupovati	Kupujem
Prvi razred	Kor. + č, j, š, ž, št, žd + -a + -ti	Kor. + č, j, š, ž, št, žd + -im, iš, -i…	klečati, ležati, bojati se	klečim, ležim, bojim se
Drugi razred	Kor. + -a + -ti	Kor. + -em, -eš, e…	bljuvati, pljuvati,	bljujem, pljujem
Treći razred	Kor. + -a + -ti	Kor. + -jem, -ješ, -je…	micati, jahati, kretati	mičem, jašem, krećem
Četvrti razred	Kor. + -a + -ti	Kor. + zatvornici + -am, -aš, -a	ribati, računati, opraštati	ribam, računam, opraštam
Šesta vrsta	Kor. + -ova/-eva/-iva + -ti	Kor. + -uj- + -em,-eš,-e…	kupovati, upućivati, naslućivati	kupujem, upućujem, naslućujem

Glagoli koji pripadaju drugoj vrsti mnogobrojni su zbog tvorbe glagola sufiksom *–nuti,* za razliku od glagola na *-jeti* koji pripadaju trećoj vrsti. Glagole druge vrste prezent tvore od

[20] Usp. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, 2007. Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, Globus, Zagreb. str. 521.

prezentskih osnova i nastavcima *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*, a glagoli treće vrste po općim pravilima i nastavcima *-im, -iš, -i, -imo, -ite, -e*. Prezentski nastavci treće vrste nastavci su i za tvorbu prezenta glagolima četvrte vrste. Glagola četvrte vrste ima mnogo, a peta vrsta dijeli se i na četiri razreda. Ovisno o tome koji nastavak za tvorbu prezenta dobivaju, glagoli će pripadati pojedinom razredu. Tako glagoli prvog razreda dobivaju nastavke *-im, -iš, -i, -imo, -ite, e*, glagoli drugog razreda *-em, -eš, -e, -emo, -ete, -u*, glagoli trećeg *-jem, -ješ, -je, -jemo, -jete, -ju*, a četvrtoga razreda *-am, -aš, -a, -amo, -ate, -aju*.

Razlika između glagola pete i šeste vrste je u tome što glagoli šeste vrste koji završavaju na *–ovati, -evati, -ivati* u prezentu nakon odbacivanja *-ati* s *-uj-* zamjenjuju *-ov-, -ev-, -iv-*. U trećem razredu pete vrste pri tvorbi prezenta dolazi do jotacije; glas *j* sa završnim glasom osnove smjenjuje se po jotacijskim pravilima, primjer: *mic-ati, mičem, vez-ati, vežem*. „Kako u jotaciji sudjeluju nesrednjojezični zatvornici, to su glagoli ovoga razreda određeni tim osnovama, ali glagola na -lati, -nati i –vati nema u ovom razredu, dakle u njemu se nalaze samo glagoli kojima osnove završavaju ovim zatvornicima: *c, k, g, h, d, t, s, z, p, b, m*.“ (Babić i dr. 2007.: 524.)

Šestoj vrsti pripadaju svi glagoli na *-ovati*, većina glagola na *-ivati*, a glagola na *-evati* ima desetak. Glagoli na *-evati* pripadaju šestoj vrsti ukoliko su izvedeni sufiksom *-evati*.

Usporedba triju
podjela glagola na vrste i razrede

„Hrvatski je glagolski sustav na prvi pogled iznimno složen i to više zbog mnogih fonoloških promjena nego što bi to proizlazilo iz samih morfoloških kategorija“. (Jelaska 2005.: 170.) „Tako oblika od jednoga glagola može biti i do dvjesto“. (Babić i dr. 2007.: 512.) Načelno se glagoli u slavenskim jezicima, pa tako i u hrvatskome, raspoređuju ili po infinitivnoj (tj. infinitivno-aoristnoj) ili po prezentskoj osnovi. To je potrebno zato što su te osnove različite. U Silićevu pristupu zadržana je tradicionalna podjela na šest vrsta, ali s povećanim brojem razreda. Podjela počiva na (sufiksalnom) morfemu prezentske osnove. Polazište više nije infinitivna osnova, nego prezentski oblik, a Silićeva teza počiva na autonomnosti osnove za svaki tvoreni glagolski oblik. Autor smatra da svaki glagolski oblik ima svoju osnovu, infinitiv infinitivnu, aorist aoristnu, prezent prezentsku, itd. te iz toga proizlazi novost u sastavu treće i četvrte vrste. Treća i četvrta vrsta postaju trorazrednima, a znatno je i povećanje broja razreda prve vrste. [21]

Kombiniranjem obaju načela podjele glagola, a s težištem na prezentskom vokalu[22] (prezentski vokal omogućuje manji broj skupina), u Akademijinoj gramatici znatno je smanjen broj razreda i omogućen je lakši put određivanja pripadnosti glagola pojedinoj vrsti. Svi glagoli podijeljeni su u šest vrsta. U prvu vrstu idu glagoli na *–ći, -sti,* u drugu na *–nuti,* u treću na *–jeti, -ljeti, -njeti*, u četvrtu na *–iti,* u petu svi oni na *–ati,* osim onih koji idu u šestu vrstu kojoj pripadaju glagoli sa završecima *–ovati, -evati, -ivati*. „Osnove glagola prve vrste kada im se odbije –ti ili –ći imaju glavnom samo još jedan slog, a on se po nekim kriterijima naziva korijen, ta se vrsta naziva još i korijenska, a zbog svoje morfološke posebnosti ti se glagoli nazivaju i nepravilnima. Kako se naziv nepravilan upotrebljava i u značenju „pogrješan“. Ti glagoli nisu u tom smislu nepravilni, nego po tome što se ne sprežu po općim pravilima, tj. po svojim posebnim pravilima te je naziv nepravilan napušten.“ (Babić i dr. 2007.: 513.) Svi glagoli od druge do šeste vrste određeni su s manje opisivanja nego što su opisani i određeni glagoli prve vrste.

[21] Usp. Bošnjak Botica, Tomislava, *Opća načela podjela na glagolske vrste u hrvatskome u perspektivi drugih bliskih jezika*. // Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, Vol. 1 No. 15, 2013. str. 69. - 70.
[22] Prezentski vokal - vokal koji dolazi uz prezentski nastavak (a, e, i)

U Institutovoj gramatici glagoli su podijeljeni u šest vrsta. Najmnogobrojnija po razredima je prva vrsta koja broji sedam razreda, a druga, četvrta i šesta vrsta ne dijele se na razrede. U gramatici se navodi kako neki glagoli mogu imati jedne oblike po jednoj vrsti, a druge oblike po drugoj vrsti ili razredu, npr. prva osoba jednine prezenta glagola *moći* glasi *mogu*, u ostalim licima javlja se kratki morf *-e-*: *možeš, može, možemo, možete,* a složenice od glagola moći imaju prezent prema drugoj vrsti: *pomognem, pomognu*.[23] Kao nepravilni glagoli, tj. glagoli koji svoje oblike tvore od supletivnih osnova navode se sljedeći glagoli: *biti* (*jesam* i *budem*), *htjeti* (*hoću*), *ići* (*idem*) te *spati* (*spim*). Neki su drugi glagoli također nepravilni, ali zbog određenih pravilnosti mogu se pridružiti pojedinim vrstama. [24]

[23] Usp. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 2005. Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb. str. 252.
[24] Usp. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 2005. Hrvatska gramatika, Školska knjiga, Zagreb. str. 271.

Zaključak

Uspoređujući tri suvremene gramatike hrvatskoga jezika mogu se primijetiti dva načela prema kojima se glagoli s obzirom na neke zajedničke osobine razvrstavaju u vrste, a neke vrste i u razrede s ciljem lakšeg određivanja svakog glagolskog oblika. Podjele su zasnivane na infinitivnoj i prezentskoj osnovi glagola, odnosno jednakim infinitivnim završetkom glagola i istim načinom tvorbe prezenta, a prema tome i ostalih oblika. Raščlamba i broj glagolskih vrsta i razreda različiti su za svaku gramatiku; u Silić-Pranjković *Gramatici hrvatskoga jezika* razlikuje se šest glagolskih vrsta od kojih se svaka još dijeli na razrede, u *Hrvatskoj gramatici* Hrvatskoga instituta navodi se šest vrsta, a prva vrsta dijeli se na sedam, treća na dva i peta na još četiri razreda. U *Glasovi i oblici hrvatskoga književnoga jezika* svi su glagoli podijeljeni u šest vrsta, prva vrsta u sedam, a peta u četiri razreda. Glagoli uglavnom dobivaju prezentsku osnovu po općim pravilima, samo neki po posebnim pravilima. Najrazvedenija je podjela glagola na vrste u Silićevoj i Pranjkovićevoj *Gramatici*; prva vrsta dijeli se čak u osamnaest razreda, ali uz takvu podjelu lako je i jasno zaključiti pripadnost glagola pojedinoj vrsti i razredu. Suvremene gramatike hrvatskoga jezika donose podjele glagola na glagolske vrste i razrede te pokušavaju na što lakši i precizniji način prikazati smislenu podjelu glagolskog sustava hrvatskoga jezika i odrediti pripadnost pojedinog glagola određenoj vrsti.

Literatura

1. Babić, Stjepan, Ham, Sanda i Moguš, Milan, 2012. Hrvatski školski pravopis, Zagreb
2. Babić, Stjepan, Brozović, Dalibor, Škarić, Ivo, Težak, Stjepko, 2007. Glasovi i oblici hrvatskoga književnog jezika, HAZU i Globus, Zagreb
3. Pranjković, Ivo; Silić, Josip, 2005. Gramatika hrvatskoga jezika, Školska knjiga, Zagreb
4. Barić, Eugenija; Lončarić, Mijo; Malić, Dragica; Pavešić, Slavko; Peti, Mirko; Zečević, Vesna; Znika, Marija, 2005. Hrvatska gramatika, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb
5. Jelaska, Z. i sur., 2005. Hrvatski kao drugi i strani jezik, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb
6. Babić, Stjepan. 2002. Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti i Globus, Zagreb
7. Bošnjak Botica, Tomislava, Opća načela podjela na glagolske vrste u hrvatskome u perspektivi drugih bliskih jezika. // Lahor: časopis za hrvatski kao materinski, drugi i strani jezik, Vol. 1 No. 15, 2013. str. 63-90. URL: http://hrcak.srce.hr/search/?q=Opca+nacela+podjela+na+glagolske+vrste+u+hrvatskome+u+perspektivi+drugih+bliskih+jezika